

ADIAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 17 Sayı : 47 Ağustos 2024

Yayın Geliş Tarihi: 22.05.2024 Yayına Kabul Tarihi: 10.07.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1488410>

Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf/Citation: Avcioğlu, G. G. (2024). İntibah ve Perîçeħr Romanlarının Femme Fatale Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 161-196.

İNTİBAH VE PERİÇEHR ROMANLARININ FEMME FATALE KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Gamze Gizem AVCIOĞLU*

Öz

Türk ve İran edebiyatının önemli yazarlarından Nâmık Kemal ve Muhammed-i Hicâzî farklı coğrafyalarda yetişmeler de buldukları toprakların siyasi-sosyal değişimlerine tanık olmuş iki yazardır. Kemal ve Hicâzî, Tanzimat ve Meşrutiyet'in toplumlarında meydana getirdiği Batılılaşma ve modernleşmenin etkisiyle önemli eserler kaleme almışlardır. Bu eserlerden biri Nâmık Kemal'in *İntibah*, diğeri Muhammed-i Hicâzî'nin *Perîçeħr* romanıdır. Bu romanlarda ahlaki açıdan toplumdaki bozulmalar ve kadın rolünde meydana gelen değişiklikler "femme fatale" diğeri bir ifadeyle "ölümcül kadın" kavramı çerçevesinde ele alınırken Batı'nın olumsuz tarafları da eleştirilmiştir. İki eserdeki ölümcül kadınlar Mahpeyker ve Perîçeħr'dir. Çalışmamızda genel hatlarıyla Tanzimat ve Meşrutiyet hareketinin ortaya çıkışı ve edebiyata yansımaları üzerinde durulacaktır. Nâmık Kemal ve Muhammed-i Hicâzî'nin üslûbu ve edebî kişiliklerinden bahsedildikten sonra eserlerin konusu hakkında bilgi sahibi olmak için özetleri verilecektir. İki eserdeki kadın karakterlerden Mahpeyker ve Perîçeħr "femme fatale" kavramına göre incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İntibah, Perîçeħr, Femme Fatale.

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, gmzavcioglu@selcuk.edu.tr, Konya/ Türkiye

AN INVESTIGATION OF THE NOVELS *INTIBAH* AND *PERİÇEHR* WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CONCEPT OF *FEMME FATALE*

Abstract

Even though they grew up in different geographies, Nâmık Kemal and Muhammed-i Hicâzî, two prominent writers of Turkish and Iranian literatures respectively, witnessed the political and social changes that occurred in the lands where they lived. Kemal and Hicâzî wrote important works under the influence of the westernization and modernization movements brought about by the Reformation and the Constitutional Monarchy in their societies. One of these works is Kemal's *Intibah*, and the other is Hicâzî's *Perîçehr*. In these novels, under the influence of the concept of "femme fatale" moral corruption in society and changes in the role of women were discussed, while the negative aspects of the West were also criticized. The fatal women in the two works are Mahpeyker and Perîçehr, respectively. In our study, the focus will be generally on the emergence of the Reformation and Constitutional Monarchy movements and observed on literature. Following a discussion of the respective styles and literary personalities of Nâmık Kemal and Muhammed Hicâzî, plots of the two works will be provided to gain insight into the subjects of the works. Then Mahpeyker and Perîçehr, the female characters in the two novels, will be analyzed in terms of the concept of "femme fatale."

Key Words: *Intibah*, *Perîçehr*, *Femme Fatale*.

1. GİRİŞ

Türk Edebiyatında modernleşmenin etkileri, Tanzimat dönemi ile görülmeye başlar. Yüzünü Batı'ya dönen birçok yazar ve şairin Fransız edebiyatı ile tanışması Türk edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir. XIX. yüzyılda Fransız edebiyatında konu ve içerik olarak meydana gelen değişikliklere ortam sağlayan gelişme sanayi devrimidir. Bu değişikliklerin Türk edebiyatına yansımaları Tanzimat dönemiyle olmuştur.

XIX. yüzyıl Fransa'sında sanayi devrimiyle zenginleşen yeni bir sınıf ortaya çıkar. Bu sınıfa mensup insanların yaşam tarzlarında değişiklikler görülür. Yaratılan bu atmosfer zevk ve eğlence dünyasında kışkırtıcı bir rol oynar.

Toplumda yozlaşmanın yaşandığı bu dönemde hafif meşrep kadınların sayılarındaki artış dikkat çeker. Fransız romancılar da eserlerinde bu kadınlar nezdinde bu ahlâksızlığa değinirler. (Aytekin, 2003:20). Fransız edebiyatında işlenen konular Batılı tarzda eserler veren yazarlar üzerinde etki bırakmıştır. Bu yazarların arasında vatan, millet ve hürriyet kavramlarını eserlerinde çok iyi bir şekilde işleyen aynı zamanda toplumun eksik kalmış yönlerini göstermekten çekinmeyen Nâmık Kemal de bulunmaktadır.

Tanzimat edebiyatında önemli rol oynayan Nâmık Kemal'in modernleşme sürecinde kaleme aldığı birçok eser o dönemde yaşanan edebî değişikliğe katkı sağlamıştır. *İntibah* (1876) eseri de Türk edebiyatında yazılmış ilk edebî roman olması açısından önemlidir. Nâmık Kemal bu romanında Türk aile yapısını, kadının toplumdaki yerini ve kadın-erkek ilişkilerini konu alır.

Yazar romanında namuslu, ailesine sadık, üslûbu güzel bir kadın ile hareketleri ve konuşmaları uygunsuz olan sadece dişiliğini ön plana çıkararak erkekleri etkileyen iffetsiz kadını bir arada işlemiş ve okuyucuya Tanzimat ile değişen sosyo-kültürel düzenin mesajını vermiştir. Başkarakter Ali Bey'in iffetsiz bir kadın olan Mahpeyker ile yaşadığı aşk, romanın konusunu oluşturmakta ve XIX. yüzyıl Fransız edebiyatının etkilerini yansıtmaktadır. İffetsiz kadın karakterinin romana girmesi bu etkinin en büyük kanıtıdır.

Bazı araştırmacılar bu eserin Fransız romanlarının etkisiyle yazıldığı düşüncesindedirler. *Bu romanlar Alexandre- Dumas- Fils'in La Dame Aux Camélias (Kamelyalı Kadın)'ı ile Abbé Prevost'nun Manon Lescaut'sudur* (Kolcu, 1999: 124). Tanpınar'a göre de Nâmık Kemal *İntibah* romanında Fransız romanların olay örgüsünden etkilenmiş fakat bunu Türk örf-adet ve ahlâkıyla harmanlayarak okuyucuya sunmuştur:

Bu pişmanlık romanı Nâmık Kemal'e hiç şüphe yok ki Dumas Fils'in "La dame aux Camelias"sından gelmişti. Fakat Nâmık Kemal'in sünni ahlâkı, içtimaî hayatı evin ve aile bağlarının etrafında toplamak arzusu, düşmüş bir kadını haklı çıkaramazdı. O halde ne yapacaktı; kendisine "La dame aux Camélias" dan gelen Mahpeyker'in şahsiyetini ikiye böldü. O, biri müfteris, öbürü mazlum iki insan olacaktı (1988: 403).

Nâmık Kemal Mahpeyker'in iki yönünü gösterirken ona rakip olan iffetli Dilâşub karakteri ile de aslında Türk toplum yapısına uygun ve olması gereken ideal kadın modelini göstermeye çalışmıştır.

Türk edebiyatında Tanzimat ile başlayan modernleşme hareketleri, İran'da da görülmüştür. XIX. yüzyılda yaşanan siyasî zayıflıktan kurtulma çabası neticesinde ortaya çıkan Meşrutiyet Hareketi bu durumun en belirgin eylemidir. 1906 yılında Meşrutiyetin ilanı ile başlayan ve Rıza Şah döneminde de devam eden Batılılaşma hareketi edebiyat üzerinde de etkili olmuştur. Çalışmamızda incelediğimiz Muhammed-i Hicâzî'nin *Perîçehr* (1308 hş./1929) adlı eserinde bu etkiden bahsetmek mümkündür çünkü bu dönemde *İran'da Batı ile olan siyasî ve ticari ilişki yanında edebî ve fikrî bir ilişki de kurulmuş, özellikle Batı edebiyatını çeviri yoluyla İran'da tanıtmaya çalışanlar herkesin anlayıp zevk alması için sade bir dil, açık, akıcı ve tabii bir ifade biçimi kullanmayı gerekli bulmuşlardır* (Anbarcıoğlu, 1985: 6). Batı edebiyatından yapılan çevirilerle dilde birtakım değişikliklerin meydana geldiği de söylenebilir.

Nesir yazarlarının Batı edebiyatı ile tanışması özellikle Fransızcadan birçok eserin Farsçaya çevrilmesini sağlamıştır. Tercüme faaliyetleri Moriére'in *Hacı Baba'sı*, Cervantes, Jules Verne, Chateaubriand ve Victor Hugo'nun eserleri yanında Dumas Pére'nin bir dizi romanını da içermektedir (Rypka 1968: 364).

Bu durum İran'da yeni roman ve hikâye yazarlığının ortaya çıkmasına da fırsat tanımıştır ve konular içerik olarak da değişmiştir. İrec Afşar bu konu hakkında şöyle bilgi vermiştir:

Şimdi şu noktaya işaret etmeliyiz ki sadece yazı stilinde ve anlatım tarzında değil aynı zamanda içeriğin ifadesinde Batıdan yeni kalıplar da alındı. Bunlardan biri “hikâye yazarlığı” diğeri “piyes yazarlığı” idi. Talibof ve Hacı Zeynel –‘Abidin Merâgi kitaplarında ilk kez Avrupalı hikâye yazma yöntemini kullandılar. “Mesâliku’l-Muhsinin” ve “Seyâhatnâme-yi İbrâhîm Beg” sefernâme şeklinde yazılsa da doğru bir şekilde bakarsak değişimlerin ve düşünme biçimlerinin bir hikâyeyi oluşturmak için kullanılan materyaller olduğunu göreceğiz... (1330: 25).

Dil ve içerikte değişikliklerin yaşandığı dönemde edebiyata önemli eserler kazandıran Muhammed-i Hicâzî de roman ve kısa hikâyelerinde toplumsal sorunları işlemiştir. *Perîçeher* romanında kadının aile ve toplumdaki yerine vurgu yapan yazar, sade bir dil kullanmıştır.

*Hicâzî'nin romanları belli bir kurala bağlı değildir. Olay örgüsü çerçevesinde Victor Hugo'nun ve Alexandre Dumas'ın eserleri ile eski İran hikayeleri arasında kalır. Romanların başı gerçekçidir; fakat anlamdaki inandırıcılığı kaybetmesine ve sanatsal yapının zayıflamasına neden olacak beklenmedik garip olaylar meydana gelir (Mîr Âbidînî, 1386: 689). *Perîçeher* romanında, bu sözü edilen Fransız edebiyatının etkilerini görmek mümkündür.*

Eser aynı Fransız romancıların kaleme aldığı gibi binbir vaka ile doludur (Perin, 1943: 45). Evli olmasına rağmen eşini başka erkeklerle aldatan “*Perîçeher*” karakteri İran'ın toplum yapısına uygun değildir. Hicâzî'nin romanında kurguladığı bu karakter edebiyattaki modernleşme hareketinin

bir yansımasıdır. Hicâzî de Kemal gibi Perîçehr’i iki yönüyle işler. Başta iffetli bir kadın gibi görünen Perîçehr’in ihaneti ve hilekârlığı sonradan anlaşılır.

Tüm bu bilgiler ışığında Batılılaşmanın etkisi ile Fransız edebiyatında görülen iffetsiz kadın figürü hem Türk hem de İran edebiyatındaki romanlarda karşımıza çıkar. Çalışmamızda Türk edebiyatında Batılı tarzda yazılmış *İntibah* ve İran edebiyatının önemli eserlerinden *Perîçehr* romanında yer alan Mahpeyker ve Perîçehr karakterleri “femme fatale” diğer bir deyişle “ölümcül kadın” kavramı çerçevesinde incelemeye geçmeden önce iki farklı kültürden beslenen Nâmık Kemal ve Muhammed-i Hicâzî’nin üslûbu ve edebî kişiliğine değinilecek sonrasında iki romanın konusu hakkında bilgi verilecektir.

2. NÂMIK KEMAL’İN ÜSLÛBU VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan ve Tanzimat dönemi edebiyatına büyük katkıları olan hüriyet şairi ve gazeteci Nâmık Kemal dönemin önde gelen şahsiyetlerindedir. Kemal, şiir, öykü, roman ve tiyatro alanında eserler vermiştir ve bu eserlerinde modernleşmeyi her daim ön plana çıkarmıştır. Nâmık Kemal’in *İntibah* ve *Cezmi* romanları dışında *Vatan Yahut Silistre*, *Zavallı Çocuk*, *Akif Bey*, *Gülnihal*, *Celeddin Harzemşah* ve *Kara Belâ* tiyatro eserleri, *Tahrib-i Harabat*, *Takib*, *Me Prizon Muahezenâmesi*, *Renan Müdafaanâmesi*, *Nevruz Bey’in Tercüme-i Hâli*, *İrfan Paşa’ya Mektup*, *Kaniye*, *Silistre Muhasarası*, *Osmanlı Tarihi*, *Bârîka-i Zafer*, *Devr-i İstilâ*, *Evrâk-ı Perîşân* adlı eserleri vardır.

Nâmık Kemal eserlerinde, hayatın içinden seçilmiş kişilerin başından geçen olayları işlemeyi tercih etmiştir. Hikâyelerinde dış çerçeveyi betimlemeyi

denemiştir. Bunu yaparken de Türk düzyazısını yenileyerek anlatım üslûbunun yanında, betimleme üslûbunu yeni bir yazın aracı olarak kullanmıştır (Dino, 1978: 28). Kemal'in genel olarak sade ve yalın bir dil kullandığı ve betimleme yaparken eserlerini söz sanatları ile boğmadığı söylenebilir; fakat klâsik üslûptan ayrılmadığını gösteren durumlar da mevcuttur. *Mübalâğalar, yer yer söz oyunları, benzetmeler ve seciler... Eserlerinde zaman zaman uzun ve karmaşık cümleler, eski kelimeler, gereksiz tamlamalar görülür. Bütün bunlar kafası Batı'da kalbi Doğu'da olan yazarın ayrı bir özelliğidir* (Kavcar, 1993: 54-55) .

İntibah eserinde kullandığı dil diğer eserlerine kıyasla daha sadedir; fakat bazı yerlerde uzun ve abartılı cümleler kullandığı görülmektedir. Necip Fazıl Kısakürek ve Ahmet Hamdi Tanpınar, Nâmık Kemal'in üslûbu hakkında şunları söylemiştir:

Onun romanları, vücuda getirilme, kaleme alınma, biçimlendirilme ve isimlendirilme şartlarını yakından inceleyecek olursak, masal ve hikâye üslubuyla herhangi nakilden başka bir şey değildir (2008: 305).

"İntibah"ta modern hikâyenin hudutları içinde kalmak şartıyla eski hikâyenin üslûbunu yenileştirmeye çalışmakla beraber belki de bu yüzden lisan çok sadedir (1988: 401).

Yazar, edebiyatla dil arasındaki münasebetin üzerinde durmuş. Edebiyatın insanı düşünmeye alıştırmak, cemiyetin duygularını terbiye etmek, bilgiyi yaymak ve millî birliği temin etmek gibi mühim vazifeleri olduğunu açıklamıştır (Akün, 2006: 373). Edebiyatın millî birlik inancının oluşmasında da önemli bir yeri olduğunu belirten Kemal, dil ve edebiyatın ayrılmaz bir bütün olduğu düşüncesiyle eserlerinde işlediği konuların toplumsal mesaj

vermesine önem göstermiştir ve eserlerinde vatan ve hürriyet unsurlarını devamlı vurgulamıştır.

Nâmık Kemal'in İstanbul'dan uzaklaştırıldıktan sonra Paris'e kaçması onun yazın hayatını da bir hayli etkilemiştir. *Gerek Fransa'da gerekse de Londra'da bulunduğu sırada sık sık tiyatrolara gitmiş ve Batı kültür ve medeniyetini daha yakından tanımaya çalışmıştır* (Uçman, 2011: 214). Nâmık Kemal'in Batı kültürüne olan merakı edebî çalışmalarına yansır ve Fransa'da çıkan edebî akımlar Tanzimatla birlikte Türk edebiyatında Nâmık Kemal gibi birçok yazarın eserlerinde görülmeye başlar.

Nâmık Kemal'in *kişisel karakteri ve özellikle Fransız yazınından yaptığı okumaları etkisiyle yapıtlarında romantizmin etkisi açıkça görülür. Kişilerin duygu ve davranışlarını abartarak anlatmaktan hoşlanır, onları iyilik ve kötülük gibi ters uçlara yerleştirir... Ailede ve toplumda kadının işlevi ve ölçütlerine bir erkek gözüyle bakar* (Atalay, 2010: 124). Kemal, Fransız edebiyatının etkisinde kaldıysa da Batı kültürünün tüm özelliklerini eserlerine yansıtmamış bilâkis içeriğin Türk kültür ve ahlâkına uygun olmasına özen göstermiştir. Nâmık Kemal'in bu konudaki görüşleri şöyledir:

... kitâbhâne-i âdâbımızda mevcûd olan birkaç tercümeden anlaşılacağı vechile, romandan maksad güzerân etmemişse bile güzerânı imkân dâhilinde olan bir vak'ayı ahlâk, adât ve hissiyât ve ihtimâlâta müte'allik her türlü tafsilâtıyla berâber tasvir etmektir... (1305: 17).

Yazar içinde yaşadıkları Osmanlı toplum yapısına ve değerlerine uygun karakterler yaratarak Batı toplumunu tamamen benimsemediğini ifade eder. *Tanzimat yazarlarının hemen hepsi bir taraftan Batıcı diğer taraftan Batı'ya karşı kendi toplumlarının değerleri konusunda korumacı bir tutum*

sergilemişlerdir. Bu durum bir çelişki gibi görünmektedir, fakat esasen Tanzimat dönemi hayatın her alanında ve zihniyetlerde bir çelişki dönemidir (Gökçek, 2017: 172).

Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi *İntibah* eserinde de bu durum söz konusudur. Kemal, iffetsiz bir kadın olan Mahpeyker'in hayatına değinerek toplumda modernleşme ile başlayan yozlaşmaya dikkat çekip bir nevi Batı'dan örnek alınan kötü tarafı eleştirmiştir.

Nâmık Kemal edebî türlerin hemen hepsinde eser vermiştir. Bununla birlikte mizacı, sosyal durumu, kültürü ve üslûbu göz önünde bulundurulursa ona en az yakışanı romandır... O, edebiyatımızda ve Türkçede roman türüne örnek olmak üzere "İntibah"ı yazmıştır (Bakırcıoğlu, 2017: 26). Bir kesim Kemal'in *İntibah* eserini, başarılı olmayan bir roman denemesi olarak görmektedir. Sanatsal bir kaygı güdülmeden yazılması ve roman türünün ilk örneği olması bu görüşü desteklemektedir.

Bu eserin konusu basittir ve genel olarak Ali Bey, annesi ve iki kadın karakter üzerinden anlatılmaktadır. Dilâşub ve Mahpeyker karakterleri birbirlerinden tamamen farklıdır. Aynı zamanda roman, içinde bulunduğu şartlara göre Ali Bey'in iyi ve kötü taraflarını gösterir. Nâmık Kemal, romanı okuyucuya kendisi aktarır. Diğer eserlerindeki gibi vatan ve hürriyet unsurlarına bu romanda rastlanılmaz. Bu romanda modernleşme ile toplumdaki değişiklikler erkek bir yazar tarafından kaleme alınmış ve romantizm akımının etkileri ve "femme fatale" kavramı üzerinden iffetsiz bir kadın olan Mahpeyker'in entrikaları anlatılmıştır.

3. MUHAMMED-İ HİCÂZÎ'NİN ÜSLÛBU VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

İran edebiyatının çağdaş yazarlarından biri olan Muhammed-i Hicâzî'nin senarist, politikacı ve gazeteci yönü de vardır. Batılılaşma hareketinin destekçilerindedir. Roman, uzun hikâye, kısa hikâye, deneme, araştırma ve piyes alanlarında eserler vermiştir. Bu eserler şunlardır: *Humâ*, *Perîçehr*, *Zîbâ*, *Sâğher* ve *Âheng*, *Pervâne*, *Şirişk*, *Âyîne*, *Mahmûd Âga râ Vekîl Konîd*, *Ârizû*, *Peyâm*, *Nesîm*, *Kemâlu'l-mulk*, *Hâfız*, *Arûs-i Ferengî*, *Ceng*, *Haci-yi Moteceddîd*, *Hulâse-yi Târîh-i Îrân tâ İnkirâz-i Kâcârîye*, *Mîhen-i Mâ*. (Şerîfî, 1395: 316-317). Bunun dışında Hicâzî'nin yabancı dillerden yaptığı çevirileri de mevcuttur.

Büyük Rızâ Şâh tarafından Sosyal Bilimler okumak üzere Fransa'ya gönderilmiştir. Edindiği bilgilerle sosyal, siyasal ve edebî hayatında uyum sağlayan Hicâzî, bu mutluluğunu eserlerine de yansıtmıştır (İsti'lâmî, 1981: 120). Hicâzî'nin Fransa'da bulunması oradaki edebî akımlardan etkilenmesine neden olmuştur.

İlk eseri Humâ'yı 1304 hş. /1925 yılında Paris'te yazar ve 1307 hş. /1928 yılında Tahrân'da yayınlanır. İran'da batı tarzındaki romancılığın öncülerinden biri olarak ün kazanmıştır (Mîr Âbidînî, 1386: 688). Batı edebiyatından Farsçaya çevrilen eserlerin artmasıyla İran edebiyatında görülen modernleşme yazarların üslûplarında bazı değişikliklere neden olmuştur.

Modern Fars edebiyatında Hicâzî'nin dil ve üslûbu önemlidir. Sade ve ahenkli eserleri zengin geleneksel terkiplerle doludur. Onun nesri güzel kelimelerin uygun seçimine dayalı olarak akıcıdır. Hânlerî, Hicâzî'nin düz yazıda eski şiirlerden iktibas edilen mecazlara ve istiarelere yer vermesini mübalağalı olarak tanımlar. (Mîr Âbidînî, 1386: 690). Toplumsal modernleşmede önemli rol oynayan yazarın eserlerinde klâsik üslûptan tam kopmadığı görülmektedir. Bu durum, bazı hikâye ve romanlarının edebî açısından zayıf

görülmeye neden olmuştur. Toplumsal konulu romanlar yazan Hicâzî'nin *Humâ*, *Perîçehr* ve *Zîbâ* adında başkarakterleri kadın olan üç romanı vardır. Bu tarz romanlar temelde iki konudan ibarettir (Yâhakkî, 1375: 196-197):

Kadınların durumu ve onların kurtulamadığı fesatlık ve aşâğılamalar

İdarî bozukluk ve yeni ortaya çıkan memur sınıfının kültürel çalkantıları

Çalışmamızın da konusu olan *Perîçehr* romanında Meşrutiyet inkılabından sonra kadınların geleneksel bürokrasi ve toplumsal kaos ortamında yaşadığı karmaşıklık anlatılmaktadır. Aynı zamanda Batılılaşma hareketinin etkisiyle eski gelenek ve modernleşme arasında sıkışmış toplum yapısına yer verildiğini söyleyebiliriz.

Yazar, romanda Perîçehr karakterini iki yönüyle işlemiştir. Perîçehr'in iyi bir ailede yetişmiş olmasına rağmen ahlakî yönden zayıf, şehvet düşkün bir kadın olarak karakterize edilmesi, Hicâzî'nin Nâmık Kemal gibi Batılı eserlerden etkilendiğini fakat İran'daki ahlâk kurallarını da göz önünde bulundurduğunu göstermektedir. Sonuç itibariyle Hicâzî aslında bu üç romanında okuyucuya kadının toplumdaki ve ailedeki yerini göstermeye çalışır ve *ailelere çocuklarına Avrupaî bir öğrenim sağlamaları, onlara aile değerlerini öğretmeleri, mutluluğu nasıl bulacakları ve onu nasıl koruyacaklarını anlatmaları mesajını verir* (Kanar, 1999: 158).

Muhammed-i Hicâzî gibi yazarlar hapisten ve öldürülmekten korkup romantik Avrupa edebiyatından etkilenmiştir. Didaktik eserlerinde toplumsal kaosun çaresini, bireyin hümanist duygular ve doğru ahlâk yoluyla düzeltilmesinde görüp okuyucuya nasihatte bulunmuşlardır (Mîr Âbidînî, 2002: 50). *Perîçehr* romanında Horasan seferi esnasında Türkmenlerin

düşmanlığı üzerinde durulmuş ve siyasî çalkantılardan bahsedilmiştir; fakat yazar İrân'ın siyasî ve sosyal yapısı hakkında bilgi verse de yaşanan sıkıntıları derinlemesine ele alıp çözüm yolu aramaz. Bunun yerine ahlakî açıdan eksik tarafları gösterip okuyucunun yaşanan olaydan ders çıkarmasını ister.

Hicâzî, bazı eserlerinde konuları toplumun alt sınıfından seçmiştir fakat soğuk bir gözlemci olarak kalmıştır. Kahramanların kaderine hiçbir duygusal katkıda bulunmayan, onların dünyalarını anlamayan bir entelektüeldi. Bu açıdan Hidayet ile yerden göğe kadar farklıydılar (Âjend, 1363: 86). Hicâzî, roman dışında yazmış olduğu edebî türlerde de işlediği konuların yüzeysel kalmasından ötürü eleştirilmiştir. Hicâzî'nin amacı toplumsal uyanışı sağlamak değildir. Sistemden kaynaklı sorunların saf dışı edilerek toplumdaki adaletin tecelli etmesidir. Bu bakımdan kahramanların duygularına müdahale etmez.

Hicâzî'nin eserlerini yazarken farklı bir yol izlemesi Fransa'da bir süre kalıp oradaki eserlerden etkilenmesi ile ilişkili olabilir. Kendisi ile yapılan bir röportajdan aktarılanlar bu durumu kanıtlar niteliktedir:

İrân'ın çağdaş yazarlarının hiçbir eserini okumamış, Sâdık Çûbek'i tanımıyor sadece birkaç kez adını duyduğuna yemin ediyor. Yalnız gençlik yıllarında zamanın tozunu hafızasından silen Mustaân'dan bir hikâye okumuş. Çağdaşlardan sadece Hidayet ve Celâl Âl-i Ahmed'i tanıyor. Onu da onlarla dostluğu ve muhabbeti münasebetiyle. Bu iki yazarın eserlerinden hiçbirini okumamış, kitaplarının adlarını da duymamış. Kendisine sorulduğunda haklı bir ifadeyle şöyle açıklamada bulunmuş: "Edebî çalışmalarda ilerlemek için derin düşüncelere dalmak gerek. Evrensel düzeyde olmayan İranlı yazarların eserlerini okumak bir derde deva olmuyor. Chateaubriand, Anatole France, Walter, Jean-Jacques

Rousseau ve diğer yazarları kendi dillerinden okudum ömrüm yeterse tekrar okuyacağım... (Âryenpûr, 1387: 256).

Hicâzî'nin Batı edebiyatına olan ilgisini eserlerinde görmek mümkündür. Çalışmamızın da konusu olan *Perîçehr* romanında geçen başkarakter Perîçehr'in evli olmasına rağmen kocasını aldatması XIX. yüzyılda Fransız edebiyatına giren kötü kadın imajının bir sonucudur. Eserlerin özetlerine değinildikten sonra "femme fatale" kavramı hakkında genel bilgi verilecektir. Eserlerdeki Mahpeyker ve Perîçehr karakterleri bu kavram çerçevesinde incelenecektir.

4. İNTİBAH ROMANININ ÖZETİ

Zengin bir aileye mensup, yakışıklı ve evin tek çocuğu olan Ali Bey üzerinde çok emeği olan babasını kaybettikten sonra ruhsal olarak bir boşluğa düşer. Bir gün arkadaşları Ali Bey'den kendileri için ziyafet vermesini ister. Hep birlikte Çamlıca'ya giderler ve Ali Bey, arkadaşlarına ayak uydurup onlar gibi yoldan geçen bir arabaya el sallar.

Mahpeyker adındaki kadın arabanın içinden Ali Bey'e anlamını bilmediği bir işaret yapar. Bunun üzerine Ali Bey arabadaki kadını tekrar görmek için bir hafta sonra o yere gider. Aynı araba tekrar oraya gelir ve içinden Mahpeyker iner. Ali Bey ile konuşmaya başlar. Ahlâk ve terbiye bakımından Ali Bey'e hiç benzemeyen bu kadın iyi bir aileden gelmemektedir. Mahpeyker ilk kez tanışmanın etkisiyle gerçek yüzünü göstermeden Ali Bey ile cilveli bir şekilde konuşur.

Ali Bey yaşadığı duygusal değişimi iş arkadaşlarından biriyle paylaşmak ister, o kişi de Atif Bey'dir. Mahpeyker'e olan aşkını anlatsa dahi Atif Bey'e hiçbir zaman Mahpeyker'in adını söylememiş ve onunla tanıştırmamıştır. Bir gün

Atif Bey'i beklerken etraftaki adamlardan biri arabasıyla oradan geçen Mahpeyker'e laf atar. Bu adam Atif Bey'in dayısı Mesut Bey'dir. Mesut Bey Mahpeyker kendisine yüz vermeyince sinirlenip onun kötü bir kadın olduğunu söyler. Bu sözleri işiten Ali Bey, Mahpeyker'in namusundan zerre kadar şüphe duymadığı için kıskançlık krizine girer ve ettiği laflardan ötürü Mesut Bey ile aralarında bir tartışma olur. Mesut Bey, Ali Bey'i Mahpeyker'in iffetsiz bir kadın olduğu konusunda uyarır.

Ali Bey, bu yaşananlardan sonra Mahpeyker'in yanına son kez gidip yalancılığını yüzüne vurmak ister fakat Mahpeyker, Ali Bey'in her şeyi öğrendiğini bildiğinden kendisini ona acındırır. Vicdanı sızlayan Ali Bey, geçmişi unutup Mahpeyker'den sadece kendisine ait olmasını ister. O da kabul eder. O günden sonra Ali Bey annesine türlü yalanlar söyleyerek Mahpeyker'in yanında kalmaya başlar. Annesi, Ali Bey'in halinden endişelenir ve etrafa sorup soruşturarak Ali Bey'in arkadaşı Atif Bey'in yaşadığı evi bulur. Ali Bey'in annesiyle Mesut Bey konuşur ve oğlunun başına gelenleri anlatır. Bu durumun ancak eve güzel bir cariye alarak düzelebileceğini söyler.

Annesi bunun üzerine eve Dilâşub adında bir cariye alır ve oğlundan o cariyeyle evlenmesini ister. Evlenmek istemeyen Ali Bey evi terk edip Mahpeyker'in yanına gider fakat onu evde bulamayınca kıskançlık krizlerine girer. Mahpeyker ise o esnada kendisinden haraç aldığı Abdullah Bey'in yanındadır. Abdullah Bey ile görüştüktan sonra evine dönen Mahpeyker karşısında Ali Bey'i görünce çok şaşırır. Ali Bey, kendisini aldattığı düşüncesiyle Mahpeyker'den ayrılır ve annesinin evine döner.

Annesi Ali Bey'den tekrar Dilâşub ile evlenmesini ister ve Ali Bey kabul eder. Mahpeyker ise Ali Bey'e ulaşmak için mektup yazmaya karar verir. Ali Bey de o mektuba karşılık olarak artık kendisini görmek istemediğini çünkü başka

birini sevdiğini söyler. Bu duruma öfkelenen Mahpeyker, Abdullah Bey ile bir plan yapar.

Yaptıkları planla, Ali Bey bir ortamda Dilâşub hakkında söylenen kötü sözleri işitir. Duydukları karşısında çılgına döner ve Dilâşub'un kafasını duvara vurmakla kalmaz kendisi de sinir krizi geçirir. Kendisine gelince Dilâşub'u evden kovar. Dilâşub bir esirci tarafından Mahpeyker'in evine getirilir fakat Mahpeyker'in kendisini kirletmesine asla izin vermez. Dilâşub'u evden kavunca Ali Bey'in kendisine döneceğini sanan Mahpeyker bir kez daha hüsrana uğrar ve bu sefer Ali Bey'i öldürme planları yapar. Bunun için Abdullah Bey ile bir ev ayarlarlar. Artık eğlence yerlerinden ayrılmayan Ali Bey'i bir kızla kandırıp o eve getirmeyi ve öldürmeyi planlarlar.

Mahpeyker bu olayı Dilâşub'un da görmesini ister ve onu da o eve götürür fakat Dilâşub durumu Ali Bey'e anlatır ve onun kaçmasına yardımcı olur. Bulunduğu odada kalan Ali Bey'in montuna sarılan Dilâşub'u, Ali Bey sanan katil onu bıçaklar bu esnada polislerle eve gelen Ali Bey son kez Dilâşub'a sarılır ve ondan af diler. Dilâşub son kez Ali Bey'e olan sevgisini söyler ve hayata gözlerini yumar. Mahpeyker de yanlarına giderek gerçekleri itiraf eder. Bu duruma iyice hiddetlenen Ali Bey Mahpeyker'i bıçaklar. Mahpeyker orada can verir. Tüm bu yaşananlardan sonra Ali Bey hapse girer ve orada vefat eder.

5. PERİÇEHR ROMANININ ÖZETİ

Hikâyenin başkarakterleri Ali ve Perîçeher'dir. Ali'nin bir mağazası vardır. Perîçeher, mağazasına gelen müşterilerden biridir. Zengin bir ailede yetişen, eğitiminin büyük kısmını Avrupa'da tamamlayan Perîçeher nişanlısı olmasına rağmen Ali'nin kalbini kazanmak için her türlü oyunlara başvurur ve

nihayetinde Ali ile evlenir. Ali'nin hayatında Perîçehr dışında çok sevdiği bir okul arkadaşı vardır. O da Feridun'dur.

Bir gün Feridun, Ali'ye Perîçehr ile tanışmak istediğini söyler. Bunun üzerine Ali ve Perîçehr, Feridun ve ailesiyle görüşmeye başlar. Bir gün Ali, Feridun'un evine gider. Feridun ve Perîçehr'i aynı kanepede otururlarken görür. Perîçehr'in kendisini Feridun ile aldattığını zanneden Ali, Feridun'u öldürmeyi düşünür sonra bu fikrinden vazgeçip bir tabancayla kendi canına kastetmek ister. Perîçehr, Ali'nin kendisini öldürmesini engeller. Birkaç gün sonra bir program yapıp Ali ile Horasan'a seyahate çıkarlar. Yolda Ali'ye Feridun'un kendisine âşık olduğunu ve o gün Feridun'un aşkıdan vazgeçmesi için evine gittiğini söyler. O sırada, Türkmen bir grup yollarını keser. Ali'nin parasını alıp öldürmek, Perîçehr'i de kaçırmak ister.

Grubun başında bulunan Serdar adlı kişi Perîçehr'i götürüp Ali'yi orada bırakır. Perişan bir halde kendinden geçen Ali yanına birisinin geldiğini fark eder. Gelen adam kendisini Şahseven Birliğinin Komutanı Fazlali Han'ın uşağı Cihanşîr olarak tanıtır. Ayağı zincirli olan Cihanşîr karısı Gülbahar sayesinde kurtulup kaçmışlardır. Ali, Perîçehr'i bulmadan onlarla geri dönmek istemez. Bunun üzerine Cihanşîr, Fazlali Han'ın Tebriz'deki evinin adresini verir ve oradan uzaklaşırlar. Sabaha karşı Ali kendisini bulan atlılara başından geçenleri anlatır. Gülbaharın babası olan adam Ali'ye Gülbahar'ın yerini söylese onu Perîçehr'e kavuşturacağı sözünü verir.

Gülbahar'ın üvey annesi Ayşe ise Ali'ye Gülbahar gelirse Perîçehr'i getirmeyeceklerini söyler. Ümidini yitiren Ali, Ayşe'ye birlikte kaçmayı teklif eder ve Ayşe kabul eder. Atın yanına geldiklerinde Ali, Ayşe'yi orada bırakır ve uzaklaşır. Yolda birkaç atlı, Ali'nin peşine düşer ve onu yakalar. Kendisini Buharalı tacir Serfiraz Han olarak tanıtan kişi, Ali'ye karısının bulunması için iki Türkmen atlısını görevlendireceğini söyler bunun üzerine Ali, Perîçehr'e

ulaştırmaları için bir mektup yazıp atlılara verir. On altı gün sonra Perîçehr ile ilgili bilgiler ulaşır. Perîçehr, Serdar Kılıç Han ve oğlu Ömer tarafından Rusya'ya götürülmüştür. Sabah olduğunda Kuli Han ile Ali, Perîçehr'in yaşadığı yere giderler. Oraya vardıklarında Perîçehr arkasında genç bir adamla Ali'ye doğru yaklaşır fakat Perîçehr Ali'yi fark edince arkasındaki Ömer Han'a seslenip hızla geri dönerler.

Serfiraz, birkaç gün sonra Perîçehr'den gelen zarfı Ali'ye verir. Mektupta Ali'ye Tahrân'a gitmesini kendisinin de sonradan geleceğini yazar. Bu mektupla Ali artık Perîçehr'in o adamı sevdiği için yanında olduğuna ve kendisiyle gelmeyeceğine ikna olur. Perîçehr'in sevgilisini öldürmeyi aklına koyar. Perîçehr'den bir mektup daha gelir ve Ali ile buluşmak istediğini yazar. Ali, Perîçehr ile buluşur ve birlikte İran'a dönmek için yola koyulurlar. Yolda çok yorulup mola verdikleri sırada Ömer Han atıyla gelip Perîçehr'in karısı olduğunu söyler ve Perîçehr de Ömer Han'ın tarafına geçip Ali'yi sevmediğini itiraf eder. Ali bu sözler üzerine Perîçehr'e doğru saldırırken araya giren Ömer Han'ı öldürür. Bunu gören Perîçehr yiğidimi öldürdün diye feryat eder.

Ali, Perîçehr'i de aynı kama ile öldürür. Perîçehr son sözlerinde Ali'ye kendisini bağışlamasını söyler. Ali de kabul eder ve Perîçehr can verir. Ali her şeyin sorumlusunun Feridun olduğunu bir kez daha düşünüp İran'a dönünce ondan intikam almak ister. Feridun'un evine gider. Feridun'un annesi oğlunun yazdığı mektubu Ali'ye verir. Mektupta yazılanlar Perîçehr'in anlattıklarından tamamen farklıdır. Feridun'un yazdıklarına göre Perîçehr, Ali ile evliken başka erkeklerle de birlikte ve bunu öğrenince Feridun Perîçehr'i evine çağırıp yanlış yolda olduğunu söylemiştir.

Perîçehr her defasında Feridun'a Ali'yi sevmediğini ve Ali'nin çarşı pazara çıkmasına izin vermesinden dolayı erkeklerle gönül ilişkisi olduğunu söylemiştir. Feridun, Ali'yi ne kadar savunup Perîçehr'e hatasını söylese de

fayda etmemiştir. Feridun, mektupta Perîçehr'in, kendisine duyduğu aşka karşılık bulamadığından Horasan'daki Mehdi Han'ın yanına gittiğini de yazmıştır. Feridun canını vatani için feda etmeye gideceğini ve sağ dönmeyeceğini de ekleyerek mektubunu sonlandırır. Ali mektuptan sonra Feridun'u aramaya koyulur fakat izini bulamaz. Roman, yolculukta kendisine eşlik eden kişinin Ali'yi can çekişirken görmesi ve sonrasında Ali'nin vefat etmesi ile son bulur.

6. FEMME FATALE KAVRAMININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Fransız edebiyatında karşımıza çıkan "femme fatale" Türkçeye "ölümcül kadın" olarak çevrilmiştir. Latince kökenli olan "fatal/e" kelimesinin Fransızcada birkaç kullanım şekli mevcuttur. "*Alında yazılı olan, mukadder*" (*c'était fatal*), "*öldürücü ölüme yol açan*" (*un accident fatal*), "*uğursuz*" (*l'aeil câlinet fatal*), "*kaçınılmaz, zorunlu*" (*une conséquence fatale*), *dayanılmaz, karşı konulmaz* (*une femme fatale une beauté fatale*)dir (Saraç, 2009: 586).

Bu kavramın geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. *Erkeği arzu ve zaaflarına seslenerek felakete sürükleyen, bunun için çeşitli oyunlar ve entrikalar planlayan, dişliliğini ve güzelliğini baştan çıkarmak için kullanan bu kadın tipiyle mitler, inanışlar, masallar başta olmak üzere birçok alanda karşılaşmaktadır* (Dağ Gümüş, 2020: 113). Edebiyat, resim ve sinema da bu kavramın görüldüğü alanlardır. *XIX. yüzyılda Théophile Gautier ve Charles Baudelaire gibi yazarların, Gustave Moreau ve Dante Gabriel Rossetti gibi ressamın eserlerinde merkezi figür olarak ortaya çıkmıştır* (Doane, 1991: 1).

"Femme fatale"i kurgulayan bakış erkeğin felakete sürüklenmesini odak noktası olarak erkeğin merkezinde olduğu ve temsil ettiği başta aile ve evlilik kurumu olmak üzere toplumsal değerlerin ve ahlaki normların yıkımına

gönderme yapar (Arpacı, 2019: 140-141). Edebî eserlerde kadının bu şekilde gösterilmesi toplumlarda görülen ataerkil yapının üstünlüğünden kaynaklanmaktadır. Modernleşme hareketleri ile kadının toplum içindeki statüsü artmıştır. Bu durum erkek üstünlüğünün etkisiyle edebî eserlere farklı şekilde yansımıştır. Kadının anaç yuva kuran yapıcı toplumsal rolleri yerine yuva yıkan iffetsiz tarafı işlenmiştir.

Ataerkil düzende, kadını tanımlayan simgeleri kadın yaratmamıştır. Gerek ilkel ve gerekse uygar dünya, erkeklerin dünyası olduğu için kadına değgin kültürü biçimleyen fikirler de erkeklerin kafasında gelişen fikirlerdir (Millett, 1973: 83). Erkek yazarlar eserlerini, toplumda kadına biçtikleri roller üzerinden kurgulamışlardır. Bu da kadının toplumda ötekileştirilmesi anlamına gelmektedir.

Hikâyelerde “femme fatale” figürü hikâyede üstüne düşen katkıyı yaptıktan - yani barışık olunmayan kurtulmayı- nihayetinde de ona koşan erkeği pişmanlığa sürükleyerek iyi kadına dönüşünü sağladıktan sonra bedensel ve ruhsal olarak öldürülür (Sezer, 2023: 125). Aslında erkeğin ölmesi için tuzaklar kuran bu kadınlar sevdikleri erkek tarafından öldürülür.

“Femme fatale” hakkında verilen bilgiler doğrultusunda Fransız edebiyatında görülen bu kavramın, Doğu edebiyatında da etkili olduğu görülmektedir. Türk edebiyatında Tanzimat, İran edebiyatında Meşrutiyetle ortaya çıkan Batılılaşma hareketi sosyo-kültürel alanda birtakım değişimlere yol açmıştır. Edebiyattaki değişim ise çeviri faaliyetleriyle Batı edebiyatının etkisinde kalan yazarlar sayesinde olmuştur.

Alexandre-Dumas- *Fils'in La Dame Aux Camélias (Kamelyalı Kadın)* gibi Fransızcadan çeviri yoluyla edebiyata kazandırılan eserlerde görülen hafifmeşrep kadın figürü, Doğu edebiyatına da girmiştir. Kötü ve ölümcül

ifadelerin edebî eserlerde yer almasında romantizm akımının etkisi olduğunu söylemek mümkündür. O dönem yazarların eserlerinde görülen romantizm akımı ile *ölüm, gece, günün gerçekliğinden uzaklık, bilinmeyen diyarlara hasret, yalnızlık, ıstırap, acıya teslimiyet ve melankoli gibi temalar edebiyatın başlıca konuları olurlar* (Selçuk, 2019: 61). Tüm bu bilgiler doğrultusunda romantizm akımından etkilenen Nâmık Kemal ve Muhammed-i Hicâzî'nin erkek yazar olarak "femme fatale" kavramını eserlerine nasıl yansıttıkları Mahpeyker ve Perîçehr karakterleri üzerinden gösterilecektir.

7. FEMME FATALE KAVRAMINA GÖRE MAHPEYKER VE PERİÇEHR

İki farklı kültürde yetişen yazarlardan Nâmık Kemal ve Muhammed-i Hicâzî'nin kadın temalı *İntibah* ve *Perîçehr* eserlerinde, tutku ve hırs duygularının karakterlerin hayatlarını nasıl değiştirdiği görülmektedir. Tüm yaşananların sebebi de "femme fatale" diğer bir ifadeyle "ölümcül kadın" olan Mahpeyker ve Perîçehr'dir.

Farklı toplumlarda eserler vermelerine rağmen bu iki yazarı bir noktada birleştiren durum Fransa'ya gidip oranın edebî ve kültürel çevresinden etkilenmeleridir. Fransız edebiyatında karşımıza çıkan "femme fatale" kavramının hem Türk hem de İran edebiyatında görülmesi bu etkilenmenin sonucudur. Çevrelerindeki erkekleri cezbeden bir güzelliğe sahip olmaları "ölümcül kadın"ın özelliklerindedir. Mahpeyker ve Perîçehr karakterleri de bu özelliklere sahip kadınlardır. Nâmık Kemal, Mahpeyker'in güzelliğinden şu şekilde bahsetmektedir:

Usta bir heykeltıraşın elinden çıkma, putlardan daha düzgün yapılı bir beden, siyaha çalan uzun saçlı, ince düz kaşlı, yeşil gözlü, uzun ve siyah kirpikli, al yanaklı, irice çekme burunlu, ufak ağızlı (şehvetin göstergesidir) ateş kırmızısı dudaklı, her karşısına geleni

kucaklayacakmış gibi önüne meyilli duran, insanın kalbine girecekmiş gibi bakan bir güzel duruyor (2023: 27).

Nâmık Kemal'in Mahpeyker'i tasvir ederken kullandığı teşbih sanatı ve renkler, Mahpeyker'in fiziksel güzelliğinin okuyucunun zihninde daha iyi canlanmasını sağlar. Hicâzî de Perîçehr karakterinin kusursuz güzelliğini şöyle anlatmıştır:

Perîçehr'in yüzü, kırmızı gül goncası renginde ve tazeliğindedi; gözleri iri ve bahar mevsiminde şiddetli sağanak sonrası ortaya çıkan, gönüllerdeki gamı ve kaderi unutturan o parlak gökyüzü gibi maviydi. Yüzü çekik, kaşları ince, saçları gür, kıvrım kıvrım ve altın rengi, boyu uzun ve endamı düzgün, vücudu âdeta fil dişinden yontulmuş gibi beyaz ve güzeldi, hiçbir kusuru yoktu (1386: 15).

İki eserdeki kadın karakterler yüz hatları, saçları ve fiziksel özelliklerinin mükemmelliği ile resmedilmişlerdir. Mahpeyker ve Perîçehr'in erkekleri cezbeden yönleri benzer şekilde kaleme alınmıştır. Yazarların "ölümcül kadın" tasvirlerinde dikkat çeken bir husus da Klâsik edebiyattan tam kopamamış olmalarıdır.

Klâsik şiirlerde sevgilinin çizilmek istenen fiziki portresinde uzun boylu ve ince belli oluşu dışında yanak, saç, kaş, göz, kirpik, dudak, çene, diş vs. gibi özellikler güzelliğini gösteren asıl unsurlardır. Bunlar içinde en tesir edici olanları ise gönül avlayıcı, göreni bir anda sevda çemberi içine alma kudretinde olan endamlı boy, gözler ve saçlardır (Akün, 1994: 416). Batı edebiyatında kadın daha detaylı bir şekilde tasvir edilirken Doğu edebiyatında bu durum farklıdır. Hem Kemal hem de Hicâzî dönemin

toplumsal yapısını göz önünde bulundurarak üstü kapalı tasvirlerle okuyucunun zihninde kadın modeli çizmişlerdir.

İki eserdeki Ali Bey ve Ali karakterleri “ölümcül kadın”lar olan Mahpeyker ve Perîçehr’e aşıklardır ve onları herkesten kıskanmaktadırlar. Ali Bey Atıf Bey’le Mahpeyker’i tanıştırmamıştır. Bu toplumsal ve kültürel anlayış *İntibah* eserine şu şekilde yansımıştır:

Ali Bey, arkadaşından hiçbir sırrını saklamadığı ve aşk macerasıyla alakalı hikâyeler ile gecelerce Atıf Bey’i uykusuz bıraktığı halde, ona dahi değil Mahpeyker’i göstermek, ismini bile söylemedi... Atıf Bey ise, arkadaşını evlilik arzusunu bildiğinden bu hareketi pek tabii, pek normal sayıyordu (2023: 43).

Erkeğin sevdiği kadını bir başkasından sakınması ve kimseye ondan bahsetmemesi *Perîçehr* romanında da benzer şekilde yer almaktadır. Ali de en yakın arkadaşı Feridun ile Perîçehr’i hemen tanıştırmamıştır:

Benim, Perîçehr ile tanışıp evlenmemden, yaşadığım güzelliklerden ve sıkıntılardan haberdardı. Yani ben hayatımda hiçbir şeyi ondan saklamıyordum fakat geleneğe uyararak Feridun’u eve götürüp Perîçehr’i onla tanıştırmamıştım (1386: 24).

İki eserin yazıldığı dönemin gelenekleri göz önüne alındığında bu durum çok normaldir. Ali Bey ve Ali hem sevdiklerini herkesten sakınmakta hem de Türk-İran toplumlarındaki kültürel normlar bir kadının, eşi ve sevgilisi dışındaki başka bir erkek ile aynı ortamda bulunmasını uygun görmemektedir.

“Ölümcül kadın”ın işlendiği iki eserde de Ali Bey ve Ali karakterleri felakete sürüklenen erkeği temsil eder. Bu erkekler hemcinsleri tarafından ikâz edilir;

Mahpeyker için Mesut Bey, Perîçehr için de Feridun gerçekleri söyler. *İntibah* eserinde Mesut Bey, Mahpeyker için çok ağır sözler sarfeder:

O kadına Mahpeyker derler, değil mi? Hani şu ufak körfezin yanındaki yalıda oturur. İstanbul eğlencelerine alışık olanlardan kimi bilerseniz sorunuz... Mahpeyker o derece meşhur bir fahişedir ki bu memlekette kendisiyle aynı mecliste bulunmadık belki sizden başka bir delikanlı yoktur...(2023: 50-51).

İntibah romanının kaleme alındığı dönemde Mahpeyker kadınlara yüklenen misyonların dışında kalan bir karakterdir. Erkeklerin ona hiç çekinmeden ağır sözler söylemesi kadının yaptığı iffetsizliği bir nevi kınama şeklidir. Perîçehr, Mahpeyker gibi aşikâr ahlâk dışı bir iş yapmamaktadır fakat Ali'nin arkadaşı Feridun ona güvenilmemesi gerektiğini şöyle ifade eder:

Baba evini terk edip her şeyi aşkı uğruna feda eden kadın güvenilir değildir çünkü o, aşktan başka bir şeye bağlı değildir. Aşk ateşi söndüğü gün kafesten kurtulmuş kuş gibi kaybolur... Benim ve Perîçehr'in yaşadığı durum da böyleydi. Birden kötü oldum, kızardım ve biraz da sert bir üslûpla: "Elbette bu mantık doğru olabilir ama bu, her zaman doğru olamaz. Ayrıca benim Perîçehr'e olan aşkım her gün biraz daha artmakta dolayısıyla onun sevgisinin azalması için de herhangi bir sebep yok dedim (1386: 25).

İki eserde de bu kadınlar hem hareketleriyle hem de konuşma şekilleriyle güvenilir karakterler olmadıklarını göstermişlerdir. Ali Bey ve Ali'nin çevresindeki erkek karakterler bu durumun farkına varıp uyarıda bulunmaya çalışmışlardır.

Ali Bey ve Ali, Mahpeyker ve Perîçehr ile tanışıp onlara âşık olduktan sonra kendilerini adeta “ölümcül kadın”lara teslim etmişlerdir. *İntibah* eserinde kendi zevklerinden ve hayatından uzaklaşan Ali Bey bu durumdan hiç rahatsız değildir:

Hal böyle olunca Ali Bey, birkaç dakika bile olsa düşünmeye ve tereddüte ihtiyaç duymaksızın: “Aşk, dünyada yalnız benim haysiyetime mi dokunacak? Akranlarımdan ayıplayacak kim var ise, ilk önce kendini ıslaha çalışsın!... Her şeye rağmen, ne olursa olsun” sözleriyle büsbütün Mahpeyker’in samimi arzusuna teslim olduğunu gösterdi (2023: 61-62).

Aşkından gözü hiçbir şeyi görmeyen Ali Bey içinde bulunduğu durumu kabullenmeye çalışır bunun için olaylara iyi tarafından bakma gayretindedir. *Perîçehr* romanındaki Ali de aynı şekilde Perîçehr’in isteklerine ayak uydurup bu durumdan memnun olmaya çalışır.

Eşyalar ve mobilyalar Perîçehr’in zevkine göre idi. Bense onun isteklerinin yerine getirmekten başka bir şey yapmıyordum. Zevk aldığım tek şey evin ve eşyaların düzenlenmesinden ziyade ona itaat etmektir çünkü lüksü ve gösterişi hiç sevmiyorum (1386: 18).

“Ölümcül kadın”lar her zaman yalan söyleyerek ya da başkalarına iftara atıp suçlayarak yanlarındaki erkeklerin kendilerinden vazgeçmesini engellerler. Ali Bey’in kendisinin iffetsiz bir kadın olduğunu öğrenince Mahpeyker de onu inandırmak için türlü yalanlar söyler:

Sürekli olarak hislerini ve başından geçen olayların en tesirliilerini bir araya toplayarak ve birbirine bağlamak için aralarına büyük bir maharetle birtakım yalanlar serpiştirdikten sonra, sonuç olarak

iddialarının doğruluğa delil olmak bahanesiyle bir edebi ayrılık meyli göstererek sıraladığı ikna edici konuşmalar, içinde bulunulan durumun gerektirdiğine ve Ali Bey'in vicdanının kabul edebilirliğine göre o derece dokunaklı söyledi ki, zavallı delikanlı, şefkatten şüpheyeye geçerek, en sonunda sevdasının bütün hislerini yenerek tutkuyla ve zorla kızın ellerine sarıldı...(2023: 60).

“Ölümcül kadın” olan Mahpeyker karakteri elde etmek istediği erkeği türlü oyunlarla kandırmaya çalışır. Perîçehr de Feridun’u kendisine aşık etmek istemesine rağmen Ali’ye yalan söyler:

Feridun’u benimle tanıştırmak senin hatandı. Onu, eve getirdikten birkaç gün sonra dostluğunuzun biteceğini tahmin etmiştim. Feridun’un bakışlarından benimle ilgili düşüncelerinin çok da temiz olmadığını anladım. Allah’ım şimdi ne olacak! diyordum. Birkaç defa konuyu sana açmak istedim. Belki vazgeçer de dostluğunuza halel gelmez, diye düşündüm. Sonunda bir gün zavallı, bana ilanı aşk etti (1386: 46).

İki eserde de kadın karakterler gerçekleri gizleyerek onlara âşık olan Ali Bey’in ve Ali’nin yanlarında olmasını isterler çünkü onlar istemedikçe karşı tarafın bu aşkı bitirmeye hakkı yoktur. Bu durum Ali Bey ve Ali’nin saf ve temiz duygularından yararlanma eğiliminde olan Mahpeyker ve Perîçehr’in terk edilme korkusundan kaynaklanmaktadır.

Sevgilerinin esiri olan Ali Bey ve Ali karakterlerinin Mahpeyker ve Perîçehr’i herkesten kıskanmaları onları psikolojik açıdan yıpratır. *İntibah* romanında Ali Bey Mahpeyker’in kendini aldattığını düşünerek ruhsal açıdan çöker:

Yüzü, rahat dōşeğinin üzerine doğrultmuş ölü gibi soluk; hali, Hakk'ın gazabına uğramış bir günahkâr gibi korkuluydu. Birkaç saniye şaşkın şaşkın etrafına bakındıktan sonra, dudakları bembeyaz kesilerek titremeye, gözleri bayılma belirtileri göstermeye başladı (2023: 95-96).

“Ölümcül kadınlar”a bağlanan erkekler yıpratıcı bir sürecin içine girerler. *Perîçeher* romanında bu durum Feridun'la karısını gören Ali'nin kıskançlıktan kendi canına kastetmek istemesine kadar uzanır:

...artık yaşamak için bir sebep görmediğimden, tabancayı kalbimin üzerine koydum ve tetiği çektim. Öleceğimi hissettim. Perîçeher'in beni o halde görüp acıdığını düşünüyordum. Birkaç defa tetiği çektiğim halde tabanca bir türlü ateş almadı . Çabam, tutukluğu gideremedi. (1386: 39).

İki eserde de erkek karakterler sevdiklerine olan aşklarından dolayı sıkıntılı zamanlar geçirmiştir. Bunların tek sorumlusu kendilerini olduklarından farklı gösteren Mahpeyker ve Perîçeher'dir.

İntibah ve *Perîçeher* romanlarında geçen kadın karakterler yok edilmesi elzem tutkuları temsil eder. Bu nedenle de arzuyu duyan değil, arzuyu kışkırtan yok edilir. Mahpeyker Ali Bey tarafından terkedilmeyi hazmedemez. Dilâşub ile olan mutluluğunu kıskanır. Dilâşub'a attığı iftira ile ayrılmalarına neden olur fakat yalnız kalan Ali Bey'in kendisine geri dönmediğini görünce öldürülmesi için plan yapar. Yanlışlıkla Dilâşub'un öldürülmesi Ali Bey'i derinden üzer ve karşısına geçip her şeyi itiraf eden Mahpeyker'i öldürür:

Bey, ölüm hâlinde iken ikinci defa yaralanarak düşmanına saldıran aslanlar gibi korkunç bir feryatla yerinden fırladı. Bir anda

Maâhpeyker'i yakasından tutarak yere çarptı. Ardından Hırvat'ın bıraktığı bıçağı kaparak göğsüne oturdu (...) Dilâşub'un ruhuna yemin vermek gibi küstahlığa cesaret edince, Ali Bey, Mahpeyker'in böyle kendini idam ettirdiği kızı suçunun affedilmesi konusunda kendine aracı yaparcasına yaptığı bu ahlaksız teklifi karşısında öyle bir duruma geldi ki dünyada kendisi için her türlü zevkin tek kalıntısı olan oç alma zevkinden dahi vazgeçerek umutsuzca bir çığlık ile öldürücü darbeyi indirdi. Mahpeyker de ölmüştü (2023: 153-154).

Perîçeher ise izini kaybettirmeye çalışırken Ali ona ulaşmayı başarır; fakat Perîçeher Ali'ye tüm gerçekleri itiraf eder ve duyduklarından ötürü çılgına dönen Ali hem Ömer Han'ı hem de Perîçeher'i öldürür.

Perîçeher çılgına dönmüşçesine yiğidimi öldürdün, bu güzel ve yakışıklı genci öldürdün, seni sevmiyorum artık, sen ne utanmaz- arlanmaz ve şerefsiz birisin diye bağırıyordu. Geri kalan hakaret ve küfürleri duymadım, ne olduğunu anlamadan kamayı Türkmen'in boğazından çekip, Perîçeher'in karnına sapladım (1386: 108).

Mahpeyker ve Perîçeher romanının sonunda felakete sürükledikleri Ali Bey ve Ali tarafından öldürülürler. Mahpeyker'in iffetsiz bir kadın olması ve ağına düşen erkeklerle gönül ilişkisi yaşaması, Perîçeher'in evli olmasına rağmen aşkı başka erkeklerde araması İran ve Osmanlı'nın toplum yapısına, örf ve adetlerine uygun olmaması aynı zamanda "femme fatale" kavramının özelliklerini de yansıtmaları açısından bu kadınlar iki eserlerde ölümle cezalandırılmışlardır.

Hem iffetsiz hem de kötü niyetli olan Mahpeyker ve Perîçeher, Ali Bey ve Ali'nin başına türlü belalar getirmişlerdir Mahpeyker'in sonunu hazırlayan

plan aynı zamanda Ali Bey'in tüm hayatını da alt üst eder. Ali Bey, yaşadığı dehşet verici olaylardan sonra duygularını şöyle dile getirir:

Gönlündeki pişmanlık, ölüme mâhkum bir ömrü değil, sonsuz bir hayatı yok etmenin, imkânsız olduğu ümitsizlik içinde geçirmeye yeterliydi. Fakat vefasından küçük bir şüphe duymakla yalnız kendisinin değil, kıymetli annesinin bile her türlü düzenini feda etmekten çekinmeyecek kadar sevdiği bir vücudun, kendisi uğruna canını feda ettiğini görmek, o şiddette bir pişmanlığı bile düşünmeye vakit bırakmayacak derecede üzücü bir durum olduğundan bütün duygularıyla kızın öldüğüne dair yanlış bir fikre inanarak ciğerlerini parçalayacak kadar hazin bir şekilde ağlaya ağlaya ... (2023: 150).

Mahpeyker Ali Bey'in kendisinden başka bir kadınla mutlu olmasını istemediğinden bir plan yapmış ve sonrasında Ali Bey dönüşü olmayan pişmanlığın içine girmiştir. Perîçehr'in yaptığı plan ise Mahpeyker'den farklıdır.

Horasan'a seyahat etmek için yola çıkan Perîçehr ve Ali Türkmenler tarafından kaçırlır. Ali, Perîçehr'e tekrar kavuşmak için kaç kez ölümün eşliğinden döner. Aslında Perîçehr, Ali'yi gerçekten sevmediğinden kendi izini kaybettirmek için böyle bir oyun oynamıştır. Perîçehr'in ölümüyle son bulan bu oyunda Ali'nin yaşadığı çaresizlik şöyle anlatılır:

Dünyam karardı. Aklım başıma gelip de yaptığım bu korkunç işi idrak ettiğimde serseri mayın gibi koşup yerden gökten yardım istiyordum. İnleyişime çölün korkutan sessizliğinden başka bir cevap duymuyordum. Perîçehr'in yanına gittim ve karnını şalla bağladım. Ata bindirip götürmek istedim (1386: 108-109).

İki eserde de Mahpeyker ve Perîçehr öldürülür. *İntibah* romanında Ali Bey Mâhpeyker yerine Dilâşub'un öldürülmesinden ötürü derin üzüntü yaşar. Dilâşub'u kaybetmesinin acısını ve elinin intikam kanına bulanmasının pişmanlığını da derinden hisseder. Ali ise Perîçehr'i öldürdükten sonra yaşadığı pişmanlığı ve acıyı, canına kıydığı Perîçehr'in başında feryat ederek dile getirir.

İntibah romanında Ali Bey'in Mahpeyker'i unutmamasını sağlayacak iffetli ve masum bir karakter olan Dilâşub'a, kötü davranması ve onu evininden kovması, Dilâşub'un tüm bu yaşananlara rağmen Ali Bey'in hayatını kurtarması Ali Bey'in vicdan azabı çekmesine neden olmuştur. Bu olayları planlayan Mahpeyker'in başında ağlasa da içinde ona karşı nefret duygusu beslemektedir. Oysa Ali karakterinin Perîçehr'den başka sevdiği kimse olmamıştır. Ali'nin çok sevdiği Perîçehr'i öldürmesi ruhunda derin izler bırakmıştır. Perîçehr'in tüm yaptıklarını görmezden gelen Ali, kendisini suçlayarak pişmanlığını dile getirmiştir. Bu durum iki eserdeki farklılık olarak değerlendirilebilir.

8. SONUÇ

Tanzimat aydını olan Nâmık Kemal'in yazarlığı dışında devlet adamı, gazeteci yönü Hicâzî'nin de yazarlığın yanı sıra politikacı ve gazeteci olması toplumun nabzını tutmaları açısından önem arz etmiştir. Sadece yazar gözüyle değil devlet adamı ve gazeteci sıfatıyla Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleri sonucu toplumsal dinamiklerin değiştiğini ve Batı toplumlarındaki gibi modernleşmeyle eski geleneklerin dejenere edildiğini kendileri teşhis etmişlerdir. Kemal ve Hicâzî kaleme aldıkları *İntibah* ve *Perîçehr* romanları ile kendi toplumlarının gözlemcileri olduklarını göstermişlerdir.

İki yazarın Fransa'da bulunması, oranın hem kültürel hem de edebî çevresinden etkilenmelerine neden olmuştur. Bu etkilenmede yabancı dillerden yapmış oldukları çevirilerin de rolü büyüktür. Modernleşme taraftarı olan Kemal ve Hicâzî'nin kaleme aldıkları bu iki romanda romantizm akımının etkisinde kaldıkları görülmektedir. Karakterlerin iyi ve kötü olmak üzere uç noktalara yerleştirilmesi ve sonunda kötülerin cezalandırılması bu akımın etkisidir.

Farklı coğrafyalarda yetişen ve farklı kültürlerden beslenen Kemal ve Hicâzî'nin modernleşme hareketini her anlamda desteklemeleri, Fransız edebiyatının etkisiyle eserlerini yazmaları onları ortak paydada birleştiren konulardandır. Batı toplumlarında, kadınların en güvenli yer olan evlerinden dışarı çıkıp sosyalleşmesi erkek yazarlar tarafından eserlere farklı şekillerde konu edilmiştir. Bunun nedeni ataerkil yapının üstünlüğüdür. Bu durum Tanzimat ve Meşrutiyet sonrası Doğu edebiyatındaki eserlere de sirayet etmiştir çünkü Batılılaşma ile kadınlar özgürleşmeye ve toplumda farklı statülerde görülmeye başlamıştır.

Sosyo-kültürel yapıdaki bu değişiklik sonrası Kemal ve Hicâzî, Fransız edebiyatında görülen "femme fatale" kavramını romanlarında kullanmaktan çekinmemişlerdir. Erkek yazar olmaları münasebetiyle de ataerkil düzendeki kaygıyı, tehlike olarak gördükleri kadın karakterler üzerinden anlatmışlardır.

Ali Bey'i ve Ali'yi felakete sürükleyen Mahpeyker ve Perîçehr karakterleri fiziki özellikleri açısından cezbedici ve dikkat çekicidirler. Bu bakımdan Kemal "ay yüzlü" anlamına gelen Mahpeyker adını, Hicâzî de "peri yüzlü ya da güzel yüzlü" anlamına gelen Perîçehr adını karakterlerine vermişlerdir. Bu kadınlar başta çok masum ve iffetli görünüp kendilerine âşık ettikleri Ali Bey'i ve Ali'yi gözleri onlardan başkasını görmez hale getirmişlerdir. Ali Bey ve Ali, Mahpeyker ve Perîçehr'i o kadar sevmektedirler ki kıskançlık krizlerine bile

girmişlerdir fakat bu kadınlar onların hayatını alt üst etmiştir. Katil olan Ali Bey ve Ali eserlerin sonunda vefat ederler. Ali Bey'in Mahpeyker'i öldürdükten sonra onun ayak ucunda ağlaması aynı şekilde Ali'nin Perîçehr'i öldürdükten sonra deliye dönmesi ve feryat figan etmesi iki eserdeki erkek karakterlerin pişmanlığını göstermektedir.

Bu iki eserde benzerlikler kadar farklılıklar da mevcuttur. Perîçehr iyi bir ailede yetişmiştir fakat Mahpeyker'in yetiştiği aile ahlâkî yönden zayıftır. Ali Bey Mahpeyker'in iffetsiz olduğunu öğrendiğinde ona bir şans daha verip görüşmüştür fakat bir gün onu evinde bulamadığında kendisini aldattığını düşünüp ondan ayrılmıştır ve verdiği karardan geri dönmemiştir. Ali ise kaç defa şüphelendiyse de Perîçehr'i sevmekten vazgeçmemiştir. Ali, Perîçehr'i öldürdüğünde bile okuyucudan onu affetmesini istemiştir.

Kemal romanında “şeytan” ve “melek” karakterlerini bir arada kullanmıştır. Mahpeyker'in karşına Dilâşub'u koymuştur. Hîcâzî'nin romanında Perîçehr karşına başka bir kadın karakter konmamıştır. Perîçehr ile Ali evliyken Perîçehr eşini birçok kişiyle aldatır. Mahpeyker ise adı çıkmış iffetsiz bir kadındır ve kimseyle evlenmek istemez. Hîcâzî romanında Kemal'e kıyasla Perîçehr'in iffetsizliğinden daha üstü kapalı bir şekilde bahsetmiştir.

Tüm bu benzerlik ve farklılıklara baktığımızda iki yazar tarafından da “femme fatale” hemen hemen tüm yönleriyle ele alınmıştır. Cazibesıyla herkesi etkileyen Mahpeyker ve Perîçehr yanlarındaki erkeğin hayatını olumsuz etkilemeleri dışında Ali Bey'in ve Ali'nin toplumdaki yerlerini değersizleştirmişlerdir. Bu yaptıklarının cezası olarak öldürülmüşlerdir. Kadın karakterlerin ölümüyle aslında kadının, toplumdaki ideal rolü dışına çıkarak özgürlük adı altında sergilediği ahlak kurallarına uygun olmayan davranışlarının yanlışlığı gösterilmiştir. Bu iki romanda Batılılaşmanın

Mahpeyker ve Perîçehr'in hayatları üzerindeki olumsuz tarafları "femme fatale" kavramıyla okuyucuya anlatılmıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makale herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Afşar, İ. (1330). *Nesr-i Farsî-yi Muâsır*, Tahrân: Kânûn-i Ma'rîfet.
- Âjend, Y. (1363). *Edebiyyât-i Novîn-i İrân*, Tahrân: İntişârât-i Emîr Kebîr.
- Akün, Ö. F. (1994). "Divan Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt. 9, 389-427. ss.). İstanbul.
- Akün, Ö. F. (2006). "Nâmık Kemal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt. 32, 361-378. ss.). İstanbul.
- Anbarcıoğlu, M. (1985). *Çağdaş İran Edebiyatında Nesir*, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Dergisi*, 4 (1), 1-23.
- Arpacı, M. (2019). Cinsiyet, Kötülük ve Beden: Femme Fatale İmgesinin Kültürel İnşası, *Fe Dergisi*, 11(1), 140-154.
- Âryenpûr, Y. (1387). "Hicâzî Muhammed", *Ez Şabâ Tâ Nîmâ*. (Cilt. 3, 243-257. ss.). Tahrân: İntişârât-i Zevvâr.
- Atalay, İ. (2010). Namık Kemal'in Romanlarında Toplumsal Değerler Karşısında Kadının Durumu. O.K. Tavukçu ve A. Tilbe (Ed.). *Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu içinde* (123-138 ss.). Tekirdağ.

- Aytekin, H. (2003). XIX. Yüzyıl Fransız ve Türk Romanında Kötü Yola Düşmüş Kadın Portrelerinin Karşılaştırılması, *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 16, 19-34.
- Bakırcıoğlu, N. Z. (2017). *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı Yıllara ve Yazarlara Göre Romanımızın Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Dağ Gümüş, P. (2020). Söylencenin Söylencesi: Nihat Asyalı'nın Ateşle Oynayan Adlı Tiyatrosunda Sembolleşen Mitoloji Kullanımı, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7, 97-126.
- Dino, G. (1978). *Türk Romanının Doğuşu*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Doane, M. A. (1991). *Femmes Fatales: Feminism, Film Theory, Psychoanalysis*, New York: Routledge.
- Gökçek, F. (2017). *Küllerinden Doğan Anka Ahmet Mithat Efendi Üzerine Yazılar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Hicâzî, M. (1386). *Perîçeher*, Tahrân: İntişârât-i Emîr-i Kebîr.
- İsti'lâmî, M. (1981). *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kanar, M. (1999). *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kavcar, C. (1993). Namık Kemal'in Üslûp Anlayışı, *Doğumunun Yüzeilinci Yılında Namık Kemal* içinde (47-58). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kemal, N. (2023). *İntibah*, Ankara: Panama Yayıncılık.
- Kemal, N. (1305). *Mukaddeme-i Celâl*, İstanbul: Kitabhâne-i Ebüzziyâ.
- Kısakürek, N. F. (2008). *Şahsı, Eseri ve Tesiriyle Namık Kemal*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kolcu A. İ. (1999). *Tanzimat Edebiyatı II Hikâye ve Roman*, Erzurum: Bakanlar Medya.
- Millett, K. (1973). *Cinsel Politika*, İstanbul: Payel Yayınları.

- Mîr Âbidînî, H. (1386). "Hicâzî, Mîr Muhammed", *Dânişnâme-yi Zebân ve Edeb-i Fârsî*, (Cilt.2, 687-691. ss.) Tahrân.
- Mîr Âbidînî, H. (2002). *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı I.* (Çev. Örs, D). Ankara: Nüsha Yayınları.
- Perin, C. (1943). Türk Romancılığında Fransız Tesiri Nasıl Başladı?, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(4), 39-50.
- Rypka, J. (1968). *History of Iranian Literature*, Holland: D. Reidel Publishing Company.
- Saraç, T. (2009). Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, İstanbul: Can Yayınları.
- Selçuk, H. (2019). *Kötülük Estetiği Bağlamında Edebiyatın Üç Kötücül Kahramanı: Mephistopheles, Lord Henry ve Suat.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, M. Ö. (2023). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Kor Kitap.
- Şerîfî, M. (1395). *Ferheng-i Edebiyyât-i Fârsî*, Tahrân: Neşr-i Nov.
- Tanpınar, A. H. (1988). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Uçman, A. (2011). Namık Kemal. *Tanzimat Edebiyatı* içinde (201-288). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yâhakkî, M. C. (1375). *Çûn Sebû-yi Teşne*, Tahrân: İntişârât-i Câmî.

EXTENDED ABSTRACT

Nâmık Kemal and Muhammed-i Hicâzî are prominent writers in Turkish and Iranian literatures, respectively. The Reformation and Constitutional Monarchy movements that took place during their lifetimes led to various socio-cultural changes. Nâmık Kemal, who played an important role in Reformation literature, contributed to the literary transformation of that era with numerous works he wrote during the modernization process. One of these works is the novel *Intibah*. *Intibah* is significant in that it was the first

literary novel written in Turkish literature. In this novel, Nâmık Kemal addresses the structure of the Turkish family, the place of women in society, and the relationships between men and women.

The modernization movements that began with the Reformation in Turkish literature were also witnessed in Iran. The Constitutional Movement, which emerged as a result of the efforts to overcome political weakness in the 19th century, was the most prominent manifestation of these efforts. The westernization movement, which began with the declaration of the Constitutional Monarchy in 1906, had an impact on literature, too. One can see an example of this impact in Muhammed-i Hicâzî's work, *Perîçeħr*, because a literary and intellectual relationship was established with the West during this period, alongside political and commercial relations. In particular, those who sought to introduce Western literature to Iran through translations felt it necessary to use a simple language and a clear, fluent, and natural style so that everyone could understand and enjoy it.

In the wake of the westernization and modernization movements experienced in this period, both authors depicted, in their respective works *İntibah* and *Perîçeħr*, the changing mission of women in society under the influence of the "femme fatale" concept seen in French literature. In his novel, Kemal portrays a virtuous woman who is loyal to her family and has a graceful demeanor, contrasting with a dishonorable woman who behaves and speaks inappropriately, using her sexuality to influence men. In this way, he conveys the message of the changes brought about by the Reformation reforms. The plot of the novel revolves around the main character, Ali Bey, and his love affair with Mahpeyker, a woman who presents herself as virtuous but is quite dishonorable. Nâmık Kemal highlights the dual nature of Mahpeyker and contrasts her with the chaste character of Dilâşub, who represents the ideal woman suited to Turkish social structure and values.

Similarly, Hicâzî presents the character of Perîçeħr in his novel, who, despite being married, cheats on her husband with other men, and embodies a woman who does not conform to the societal structure of Iran. This character, as depicted in Hicâzî's novel, reflects the modernization movement in literature. Like Kemal, Hicâzî portrays Perîçeħr with dual aspects. The infidelity and deceitfulness of Perîçeħr, who pretends to be a chaste woman initially, are revealed later on.

Kemal and Hicâzî wrote these two works on the basis of the concept of "femme fatale". Their own experiences in France, influenced by its cultural

and literary environment, played a significant role in this. As male authors, they portrayed the anxiety in a patriarchal order caused by westernization in their societies, depicting women characters who they perceived as threats. They also criticized the negative aspects of modernization as reflected on the lives of Mahpeyker and Perîçeher. There are similarities as well as differences in these two works, reflecting the societal events of their different geographies. Perîçeher was raised in a good family, whereas Mahpeyker came from a dishonorable one. When Ali Bey learned of Mahpeyker's dishonor, he gave her another chance but eventually left her when he thought she had cheated on him and never looked back again. In contrast, Ali, despite his suspicions, never stopped loving Perîçeher. Even when he killed Perîçeher, he asked the reader for forgiveness. Kemal used the "devil" and "angel" characters together in his novel, contrasting Mahpeyker with Dilâşub. In Hicâzî 's novel, on the other hand, Perîçeher was not contrasted with another female character. While Perîçeher was married to Ali, she cheated on him with many others. Mahpeyker, in spite of being notorious for her dishonor, did not want to marry anyone. Hicâzî referred to Perîçeher's infidelity in a more subtle and indirect way. The concept used by both authors focuses on the downfall of men, highlighting the destruction of societal values and moral norms, especially the institutions of family and marriage, represented by man. Both Mahpeyker and Perîçeher led Ali Bey and Ali to disaster. Mahpeyker's dishonor and romantic entanglements with the men she ensnared, and Perîçeher's search for love outside her marriage, were incompatible with the societal structures, customs, and traditions of Iran and the Ottoman Empire. These women, embodying the characteristics of the "femme fatale," were consequently punished with death in both works.

In conclusion, both Mahpeyker and Perîçeher negatively impacted the lives of the men around them, devaluing the positions of Ali Bey and Ali in society. As punishment for their actions, they were killed. Through the deaths of these female characters, the novels highlight the wrongness of women's behavior when they step outside their ideal societal roles and engage in morally inappropriate actions under the guise of freedom. In these two novels, the negative aspects of westernization as reflected on the lives of Mahpeyker and Perîçeher are conveyed to the reader through the concept of the Mahpeyker "femme fatale."